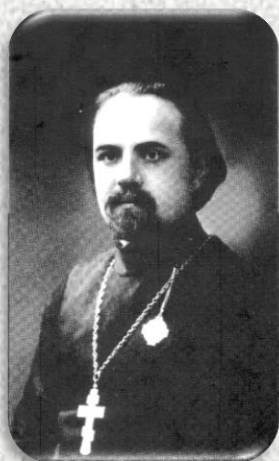

Făuritori și martiri ai Unirii Basarabiei cu România

Alexei Mateevici (1888-1917)

preot militar, unionist convins,
poet basarabean și veritabil român

Alexei Mateevici s-a născut la 28 martie 1888 în satul Căinari, Tighina, provine dintr-o familie de preoți cu vechi tradiții românești. Tatăl lui, preotul Mihai, era abonat la revista "Albina" din care fiul, Alexe, învăța limba română scrisă în proză și poezie. Mama poetului, Nadejda, se trăgea din vechea familie de preoți moldoveni, Neaga. Alexei Mateevici urmează școala primară în satul Zaim, unde se mutaseră părinții săi, trăind într-un mediu în care circulau încă vechile legende și tradiții românești – o formă de rezistență la presiunile Imperiului Țarist. În 1897, este înscris la Școala Teologică din Chișinău, pe care o absolvă în 1902 cu o diplomă de laudă. Urmează Seminarul Teologic din Chișinău, pe care îl termină în 1910. Aici s-a împrietenit cu viitorul sculptor Alexandru Plămădeală.

A debutat publicistic în anul 1906 în ziarul *Basarabia*, cu o corespondență intitulată *Chestia preoțească* – un articol de critică la adresa unor categorii de slujitori ai cultului. Materialul a atras atenția redacției, care i-a propus funcția de colaborator permanent. Următoarele articole publicate, deși erau mai puțin critice și mai tolerante, reflectau asupra unor comportamente nedemne cu identitatea și statutul unui preot, trasând datorii obligatorii pentru slujitorii cultului.

În alte articole, trata probleme de ordin social-politic. Cele mai reprezentative materiale pe care le-a publicat în acest domeniu, în anii 1906-1907, sunt *Lupta moldovenilor pentru drepturi*, *Ce ne trebuie nouă?*, *Alegerile*. O altă temă dureroasă pentru viitorul poet era problema culturii spirituale basarabene de la intersecția secolelor XIX-XX. În articolul *Unirea culturală* (1906), susține că o cauză a crizei social-economice ar fi lipsa de cultură. Alexei Mateevici vedea soluționarea acestor probleme prin realizarea unor largi reforme culturale, propuse în articolele *Spre lumină* (1906), *Tovărășiile culturale* (1907), etc.

În 1907 îi apar poeziile *Țăranii*, *Eu cânt*, *Țara*, articolele *Sfântul Vasile – Anul Nou în obiceiurile moldovenilor basarabeni* și *Din cântecele poporane ale Basarabiei* (*Basarabia* nr.1 și nr.11).

În 1910, devine student bursier la Academia Teologică din Kiev, pe care o absolvă în 1912. În acei ani, după mărturisirea unui coleg, "Mateevici trăia ca într-o beție a cititului". Traduce mult din literatura rusă clasică: M. Lermontov, A. Pușkin, A. Fet, F. Briusov, G. Derjavin, A. Cehov, C. Batiuşkov – și reușește să-și întrețină din banii primiți pe traduceri mama rămasă văduvă în 1906. Studiază

Făuritori și martiri ai Unirii Basarabiei cu România

trecutul istoric și cultural al poporului său, scrie și propovăduiește despre patriotism. Totuși, refugiul în lectură nu l-a împiedicat, ba chiar l-a îndemnat să participe la mișcarea națională a studenților moldoveni, "Deșteptarea". Aici s-a împrietenit cu Simion Murafa, publiciștii Gr. M. Ionescu, Daniel Ciugureanu, Ștefan Berechet, Ștefan Ciobanu. Trăia ideile naționale cu o intensitate și o emotivitate deosebită, după cum o mărturisește unul dintre textele poetice pe care le-a scris în acea perioadă, *Blestem-inectivă împăratului Alexandru I la centenarul răpirii Basarabiei, 1812-1912: "Împărate-ncornorate,/ Spune-mi unde ești tu, unde,/ La tine să pot pătrunde,/ Ca să te întreb, fârtate,/ Țarul țării de nebuni,/ Spune-mi unde ești tu azi,/ Să te-ntreb eu în răgaz/ Pentru ce-mi furași, pirate,/ Scump pământul din străbuni?!.../ Spune-mi unde ești tu azi,/ Ca să te stropesc cu gaz,/ Să-ți dau foc din temelie,/ Ca să arzi ca o făclie/ Pe străzile capitalei,/ La serbarea centenarei/ Basarabiei răpită/ Din Moldova cotropită?!"*

Atrăgând tot mai mult atenția asupra tradițiilor poporului român – pe care le cunoscuse "la prima sursă" în satul Zaim, dar pe care voia să le pună în valoare la nivel științific – decide să-și susțină licența pe tema: *Elemente religioase ale folclorului moldovenesc*. Îi scrie celebrului profesor român Ioan, Bianu:

" ... Mă aflu în anul al III-lea, în ajunul tezei de licență (pe rusește, „candidație“). Din copilărie am avut multă dragoste pentru poporul părinților mei, ignorat de stăpânii săi de astăzi și de știința lor oficială chiar până la tăgăduirea existenței sale etnice și până la confundarea lui ba cu tătarii, ba cu Țiganii. M-au atras totdeauna cu o putere deosebită folclorul românilor noștri, datinile, poveștile strămoșești, frumoasele legende și cântece poporane... Am și scris câte ceva prin ediții rusești și românești din Basarabia (ziarul „Basarabia“ din 1906—1907). Dar nevoia cea mare mi-a fost că n-am avut cărți trebuincioase spre călăuză. Am fost cu totul izolat de literatura folcloristică din Regat, de bogatele culegeri ale părintelui Marian, de cercetările adânci ale dlor A. Șăineanu, și O. Densusianu și alții, dintre care și acum multe le cunosc mai mult pe nume. Îmi aduc aminte uimirea ce m-a cuprins când am văzut întâmplător în Basarabia, într-o casă de buni români, culegerile voluminoase ale părintelui Marian. Am rămas împietrit. Nu-i nici de minune când îți aduci aminte că chiar un Eminescu popular e rara avis în Basarabia. Foametea de cărți în limba mamă la noi e de nedescris. ... Cât pentru etnografie și folcloristică, aproape nimic. Asta totdeauna mi-a întărit îndemnul meu de a lucra anume în această sferă mai mult decât pe tărâmul popularizării istoriei noastre naționale, de care eu, de asemenea, mă ocup.

Asta mă face și acum, la alegerea subiectului de teză, să mă opresc asupra "Elementelor religioase ale folclorului moldovenesc" și să mă îndrept către bunătaea d-tale cu călduroasa rugămintă de a mă înzestra gratis cu edițiile Academiei Române folcloristice și privitoare la folclor, spre executarea convenită a acestei lucrări științifice. ... După terminarea lucrării, toate cărțile, ce acum vă rog

Făuritori și martiri ai Unirii Basarabiei cu România

să mi le trimiteți imediat mie, vor fi trecute de mine în proprietatea Bibliotecii Academiei noastre, ce este foarte săracă în ediții românești, cu toate că românii din Regat și din Basarabia niciodată n-au lipsit dintre studenții acestei Academii."

În 1914, își susține licența în teologie. Se căsătorește cu Teodora Borisovna Novitschi și se întoarce la Chișinău. La 22 septembrie e numit provizoriu profesor de limba greacă la seminarul unde învățase. În anii 1914-1915 este hirotonisit preot.

În perioada 1910-1915, a publicat în ziarele *Basarabia* și *Luminătorul* lucrări originale: versuri lirice și religioase, schița *Toamna*, dar și o serie de studii științifice din diferite domenii: lingvistică (*Monumentele influenței bisericești asupra originii și dezvoltării istorice a limbii moldovenești*), etnografie (*Motive religioase în credințele și obiceiurile moldovenilor din Basarabia*), exegeză dogmatică (*Ideile lui L.N. Tolstoi despre religie și aprecierea lor*), istoria bisericii (*Când și cum s-au încreștinat moldovenii; Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni*) estetică și filosofie (*Bocetele de înmormântare*, texte ce tratează influența bisericii asupra formării limbii române, concepția estetică a lui Fechner, etc).

În cercetarea folclorului, s-a axat pe studierea unor largi orizonturi ale parametrilor creației populare orale, dar și a condițiilor existențiale ale umanității în general. Pentru A. Mateevici, aprecierea estetică a creației populare orale era secundară criteriilor originalității, veridicității și individualității. Fără a fi blocat în propriile convingeri religioase, cum s-ar fi așteptat unii, autorul se pronunță explicit, în cadrul acestor studii, pe marginea corelațiilor dintre *păgânism și creștinism*.

Dar viața de cercetător, preot și profesor i-a fost perturbată de începutul Primului Război Mondial. În acea perioadă, în Basarabia erau vremuri tulburi. Guvernul țarist distrugea familiile băștinașilor moldoveni, recruta zeci de mii de țărani tineri, inclusiv intelectuali moldoveni, trimițându-i "carne de tun" la război. A. Mateevici a fost trimis pe frontul din Galiția în calitate de preot militar, în cadrul Armatei Ruse, divizia 34 și 71. La momentul intrării României în război, a fost transferat pe Frontul român, unde a fost martorul bătăliilor de la Mărășești, asigurând susținerea spirituală atât de necesară combatanților. În luptele de la Mărășești, a slujit în Armata a IV-a rusă, Divizia 11, care, împreună cu unitățile militare românești ale Armatei I-a, au opus o rezistență eroică armatelor germane, conduse de feldmareșalul von Mackensen.

Atunci a avut ocazia de a-i cunoaște pe soldații și ofițerii români. Își împlinea cu dăruire de sine datoria creștină față de cei căzuți în lupte, răniți și chinuți de suferințele războiului, de frig și de boală, stând la căpătâiul răniților și muribunzilor, indiferent de naționalitatea lor și de convingerile politice, în lungi conversații prin care îi ajuta să treacă peste greutățile cu care se confruntau.

Contemporanii săi spuneau despre preotul militar Alexe Mateevici că era blând, omenos și plin de curaj și bărbăție. Unii ostași mai tineri erau înfricoșați de

Făuritori și martiri ai Unirii Basarabiei cu România

război, de bubuiturile obuzelor, de iluminatul exploziilor, de rafalele de mitraliere, de strigătul înspăimântător al răniților, de ostașii morți, care după bătălie erau strânși de pe pozițiile de luptă ca niște obiecte sau echipamente militare. Și atunci preotul Alexe îi ajută să scape de frica morții, întărindu-le duhul prin educație și dragoste față de Dumnezeu. El îi ajută pe ostași ca să devină mai tari și mai curajoși în luptă. A fost supranumit ”*preotul și poetul soldaților*” pentru felul în care știa să fie alături de ei în momentele cele mai grele.

Preotul militar Alexe Mateevici era și un mare patriot, un mare cunoscător al obiceiurilor și folclorului românesc, era îndrăgostit de poezie, *fiind considerat poetul soldaților*. Ostașii moldoveni povesteau că, la vetrele ostășești, în zilele de duminică, după încetarea focurilor, în amurgul serilor, în jurul poetului militar se adunau sute de ostași ca să-i asculte predica, opera, poezia. Aici, la aceste careuri ostășești, poetul și preotul Mateevici le insuflă ostașilor moldoveni dragostea față de țara lor, de trecutul istoric al românilor, le vorbea despre *limba vechilor cazanii*.

Militarul Alexe Mateevici a fost un *luptător curajos pentru cauza națională a românilor moldoveni, le-a insuflat pe front soldaților, fii de țărani, dorința de libertate și dezrobire, îi îndemna pe soldații basarabeni să fie mai aproape de Comitetele Ostășești Moldovenești*.

O vie caracterizare a lui Alexei Mateevici o face scriitorul Nichifor Crainic: *“Pe părintele Mateevici l-am cunoscut la Iași în 1917, vara. Parcă îl vad și acum: bărbat voinic, spătos și rumen, în anteriu cenușiu rusesc, cu barbă apostolică, blondă, ... avea în cuvinte și în zâmbet o blândețe impresionantă, care te-mprietenea fără zăbavă.”*

Relatez mai jos o întâmplare de pe front cu totul deosebită, povestită de soldatul Munteanu Vasile, membru al Comitetului Ostășesc din Iași, despre autoritatea și curajul preotului Alexei Mateevici în fața ostașilor Armatei ruse: *”...După o luptă crâncenă pe poziția Varnița-Adjud, atac nereușit al germanilor, între liniile de fronturi erau cadavrele unor soldați germani, care împrăștia un miros greu de suportat. Într-una din zile, după propunerea preotului militar Mateevici și aprobarea comandantului de regiment, părintele îmbrăcat în haină duhovnicească și cu crucea în mână, urcă curajos pe parapetul tranșeei. Face semne adversarului, atrăgând atenția nemților că vrea să vină spre ei. Se strecoară apoi prin rețelele de sârmă ghimpată și se apropie de cadavrele ostașilor germani, îngenunchind lângă ei. Citește un timp la capetele morților, apoi iarăși prin semne invită pe nemți să-și ridice morții. După puțin timp, patru nemți cu două brancarde ies din șanțurile lor, ajunși lângă preot îl salută militărește, își iau morții și pleacă înapoi în liniile de apărare, iar preotul Mateevici revine liniștit în tranșeele armatei ruse...”*

Preotul Alexei Mateevici cere permisiunea de la Comandantul Diviziei 71 ruse să-și întrerupă pentru două săptămâni păstorirea de suflete pe acest teren al groazei, care era războiul, pentru a participa la Congresul învățătorilor, între 25-26

Făuritori și martiri ai Unirii Basarabiei cu România

mai 1917, la Chișinău. La congres participaseră învățători basarabeni invitați din satele Basarabiei, inclusiv din localitățile moldovenești de peste Nistru.

Pe agenda congresului, unul dintre cele mai importante puncte era naționalizarea școlii, dar trimișii imperiali și provocatorii încercau să găsească pretexte, cum că limba română ar fi una săracă, comparabilă doar cu limbile de câteva sute de cuvinte ale eschimoșilor, populație din Siberia de nord. Cu atât mai mare a fost șocul acestor emisari când Mateevici, în deschiderea congresului, a citit textul poeziei *Limba noastră*, una din cele mai frumoase poezii care s-au scris în literatura noastră:

”...
*Limba noastră-i limbă sfântă,
Limba vechilor cazanii,
Care-o plâng și care-o cântă
Pe la vatra lor țărani.*

*Limba noastră-i o comoară
În adâncuri înfundată,
Un șirag de piatră rară
Pe moșie revărsată.”*

Poetul Ion Buzdugan, martor ocular al aceluia eveniment, afirmă în memoriile sale: *”Poezia a căzut ca o scânteie într-un zăcământ de trotil! ... În picioare, după fiecare strofă, toți participanții la congres – și erau peste 1.200! – aclamau frenetic, în lacrimi, dezlănțuiți: „Bravo, Mateevici!”, „Trăiască Eminescul Basarabiei noastre!”, „Trăiască Limba românească!” Se îmbrățășau cunoscuți și necunoscuți. Locurile erau părăsite și toți ne aflam în acea clipă atât de uniți, atât de frați, atât de nediferențiați în marile doruri, atât de știuți unul altuia, cum se află doar neamurile la mari răspântii ale existenței lor... Aș vrea să nu exagerez – căci este greu să fii crezut –, dar ovațiile n-au durat mai puțin de două ore... Dar ce, ovații au fost? I-aș zice comuniunea, i-aș spune sublimul, i-aș numi miracol al neamului, care apare o dată la o mie de ani...”*

Dar poate la fel de importante ca și poezia au fost și îndemnul rostite de preotul și poetul Alexei Mateevici în cadrul discursului său, prezentat cu autoritatea blândă pe care i-o confereau ambele calități, dar și cu forța pe care i-o dăruiau convingerile sale profunde: *” Am venit să întâmpin și eu această sfântă zi... Ca unul care vin cu toată dragostea mea în mijlocul d-voastră, cred că pot să-mi îngăduiesc de a vă da unele sfaturi frățești. ... Fără unire nu vom putea dobândi nimic. Deci să avem un gând, o inimă, un ideal!*

Al doilea sfat e acesta: lucrul drept poate înflori numai dacă se întemeiază pe idei drepte. Cu mâhnire am văzut astăzi că între d-voastră nu toți sunt uniți asupra

Făuritori și martiri ai Unirii Basarabiei cu România

*unor idei drepte. Unii se socotesc moldoveni, alții — cei mai puțini — români. Ei bine, dacă ați luat asupra d-voastră sarcina de a lumina poporul, apoi trebuie să dați poporului idei adevărate, căci altfel întreg învățământul e fără rost. **Da, suntem moldoveni, fii ai vechii Moldove, însă facem parte din marele trup al românismului, așezat prin România, Bucovina și Transilvania.** (Aplauze.) Frații noștri din Bucovina, Transilvania și Macedonia nu se numesc după locurile unde trăiesc, ci-și zic români. Așa trebuie să facem și noi! (Aplauze.)*

Asta nu însemnează separatism, căci și cei din Transilvania, și cei din Bucovina, și cei din America se numesc tot români.

Trebuie să știm de unde ne tragem, căci altfel suntem niște nenorociți rătăciți. Trebuie să știm că suntem români, strănepoți de-ai romanilor, și frați cu italienii, francezii, spaniolii și portughezii.

Aceasta trebuie să le-o spunem și copiilor și tuturor celor neluminați. Să-i luminăm pe toți cu lumina dreaptă.

*Al treilea sfat pe care vi-l dau este: **să stați cu mare putere la straja intereselor naționale. Să trăim bine și cu străinii, dar să nu trădăm interesele noastre, căci altfel vom cădea pentru totdeauna.***

Dacă vom fi slabi în lupta pentru viață, vom fi înghițiți de cei mai tari. Să nu ne alipim la partide străine, care nu luptă pentru neamul nostru și să nu luptăm pentru interesele de clasă, ci pentru cele de obște, naționale.

Și, în sfârșit, sfatul cel din urmă al meu e: să nu uităm norodul, țărănimea care a suferit atâta până acum! Să-l luminăm, să mergem mână în mână cu el, căci fără noi el nu poate face nimic, după cum nici noi nu putem face nimic fără el. Să-l îndreptăm pe calea adevărului, cu fapte, iar nu cu vorbe. Mântuirea țărănimii e în noi, și a noastră, în ea.

Rog pe bunul Dumnezeu, și sunt încredințat că El ne va trimite ajutorul Său cel preaputernic, pentru izbândirea lucrului obștesc. El ne va trimite fericirea neamului și a d-voastră."

Niciunul dintre scriitorii basarabeni înainte de Unire nu cunoștea atât de bine ca Alexe Mateevici limba poporană și "limba vechilor cazanii". Limba copilăriei lui și-o îmbogățește prin cititul cărților bisericești, iar mai târziu și-o perfecționează la redacția ziarului "Basarabia", a "Vieții Basarabiei", a "Luminatorului" și a "Cuvântului moldovenesc".

Ofițerul basarabean, Dm. Bogos, care îl cunoștea pe preotul militar Alexe Mateevici scrie: "... pe front slujea serviciul religios în biserici, dar când nu se putea, slujea pe câmpul de luptă, sau în altare improvizate, în pădure..."

"...Când putea scăpa de pe front, participa la mișcarea intelectualilor basarabeni pentru românizarea Basarabiei și pentru pregătirea Unirii cu România..."

Făuritori și martiri ai Unirii Basarabiei cu România

De la Alexei Mateevici ne-au rămas o seamă de poezii, din care ”Limba română” încheie în ea tot zbuciumul neamului românesc. Toată lupta de dezrobire și de păstrare a românismului pentru ca să-l vadă în slava cuvenită. Deși a scris puține poezii, este poetul care rămâne mai mult ca oricare nu numai al românilor basarabeni, fiindcă a cântat mai mult Basarabia, ci al tuturor românilor. Tocmai când poezia lui pornise năvalnic, moartea i-a pus stavilă însuflețirii lui. Moare la 13 august 1917 ca un ostaș, ca un erou pe câmpul de luptă al frontului românesc, răpus de o boală cumplită din acea perioadă, tifosul abdominal. Totuși, în istoria literară, Alexei Mateevici rămâne *luptătorul scrisului românesc și un mare patriot*.

Niciunul din poezii noastre de până acum n-a mai proslăvit în cuvinte și imagini atât de frumoase limba noastră română.

La mormântul său din Cimitirul Armenesc din Chișinău, vechiul prieten și coleg, Alexandru Plămădeală, i-a înălțat un bust – dar, în afară de acest semn formal, Mateevici a rămas în sufletele tuturor românilor care au auzit vreodată versurile poemului *Limba noastră* și au atras atenția spre profunda spiritualitate pe care o transmite.

Autor : col (r), conf.univ., dr.Anatol Munteanu,
membru Academia Oamenilor de Știință din România

Bibliografie:

- 1.Chiriac, Vlad, Alexei Mateevici, Știința, Chișinău, 2003
- 2.Ziarul Basarabia, nr.1-12, Chișinău, 1906
- 3.Ziarul ”Luminătorul”, Chișinău, 1910, 1914.
- 4.Buzdugan, Ion, Primul Congres al învățătorilor moldoveni din Basarabia, rev. Școala moldovenească nr.2-4, Chișinău, 1917
- 5.Crainic N., Un preot al renașterii Basarabiei: Alexe Mateevici, Cuvântul Moldovenesc, Chișinău, 1917
- 6.Țepordei V., Despre moartea preotului-poet Alexei Mateevici, Glasul Națiunii, 1995.